

2. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран / Пер. с англ. под ред. и с предисловием В. Д. Щетинина. / М. Портер. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
3. Грант Р. М. Современный стратегический анализ. 5-е изд. / Пер. с англ. под ред. В. Н. Фунтова / Р. М. Грант. – СПб.: Питер, 2008. – 560 с.
4. Шевченко Л. С. Конкурентное управление: Уч. пособие / Л. С. Шевченко. – Харьков: Эспада, 2004. – 520 с
5. Маркова В.Д. Стратегический менеджмент: курс лекций / В.Д. Маркова, С.А. Кузнецова. – М.: ИНФРА-М, 2000.- 287с.
6. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации. Учебное пособие / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Изд-во Эксмо, 2004.- 544 с.
7. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: Навч. посіб. /Київ. нац. екон. ун-т. / Н.В. Куденко – К.: КНЕУ, 1998. -152 с.
8. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия: Научное издание / Ю.Б. Иванов, А.Н. Тищенко, Н.А. Дробитько, О.С. Головки. – Харьков: ХГЭУ –Торнадо, 2003. – 331 с.
9. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник / С.М. Клименко, О.С. Дуброва, Д.О. Барабась, Т.В. Омеляненко., А.В. Вакуленко.– К.: КНЕУ, 2006. - 527 с.
10. Балабанова Л.В., Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник / Л.В. Балабанова, Г. В. Кривенко, І. В. Балабанова. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 256 с.
11. Hamel G. Competing for the future / G. Hamel, С.К. Prahalad – Boston, Harvard Business School Press, 1994
12. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Эксмо, 2007. – 362 с.
13. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Избранное / Д. Рикардо. – М.: Эксмо, 2009. – 960 с.
14. Шумпетер И. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / И. Шумпетер. - М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, конкурентна позиція, ключові фактори успіху, стратегічне управління.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, конкурентная позиция, ключевые факторы успеха, стратегическое управление.

Keywords: competitiveness, competitive advantages, competition position, key factors of success, strategic management.

УДК 669:65.016.3(477)

ПРИЧИНИ ГЛИБОКОГО СПАДУ ТА ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Чабаненко І. Л., к. е. н., доцент кафедри фінансів Донбаського державного технічного університету, м. Алчевськ

Мешкова Н. Л., магістр, асистент кафедри економіки та управління Донбаського державного технічного університету, м. Алчевськ

Фіногєєва В. Є., студентка кафедри фінансів Донбаського державного технічного університету, м. Алчевськ

Чабаненко І. Л., Мешкова Н. Л., Фіногєєва В. Є. Причини глибокого спаду та чинники адаптації металургійної галузі України.

У статті розглянуто та проаналізовано стан та динаміка вітчизняної та світової металургійної промисловості – чорної металургії в умовах глобальної фінансової кризи та внутрішніх кризових явищ. Її проблеми у контексті післякризового відновлення вітчизняної економіки, які стримують розвиток галузі та знижують її конкурентоспроможність на світових ринках металів, такі як: низький техніко-технологічний рівень підприємств металургійного комплексу, низька продуктивність праці та висока матеріало- та енергоємність виробництва, недостатня якість та невідповідність продукції світовим стандартам. Розкриті додаткові ризики у вітчизняній металургії, а саме: перегляд цін на сировину, ризик подовження «гострої фази», курсова нестабільність. Проаналізовано причини, чинники та наслідки глибокого падіння обсягів виробництва в даній галузі, а також розглянуто комплекс заходів та механізмів державної політики, зменшення енергоємності виробництва, збільшення попиту на внутрішньому ринку на вітчизняну

продукцію металургійної галузі, стимулювання експорту, забезпечення конкурентоспроможності металургійної продукції, які дозволять галузі адаптуватися до нових умов та запобігти в подальшому глибоких руйнівних коливань. Першочерговими заходами на шляху до кардинального оновлення металургійної галузі мають стати розвиток та удосконалення корпоративного управління металургійних підприємств, зокрема оптимізація структури корпоративних відносин, розробка та реалізація ефективної дивідендної політики, спрямованої на підвищення інвестиційної привабливості акціонерних товариств для максимальної їх капіталізації. Розгляд та обґрунтування шляхів реалізації запропонованих заходів мають стати предметом подальших досліджень.

Чабаненко І. Л., Мешкова Н. Л., Финогеева В. Е. Причины глубокого падения и показатели адаптации металлургической отрасли Украины.

В статье рассмотрены и проанализированы состояние и динамика отечественной и мировой металлургической промышленности - черной металлургии в условиях глобального финансового кризиса и внутренних кризисных явлений. Ее проблемы в контексте после кризисного восстановления отечественной экономики, которые сдерживают развитие отрасли и снижают ее конкурентоспособность на мировых рынках металлов, такие как низкий технико-технологический уровень предприятий металлургического комплекса, низкая производительность труда и высокая материал- и энергоемкость производства, недостаточное качество и несоответствие продукции мировым стандартам. Раскрыты дополнительные риски в отечественной металлургии, а именно: пересмотр цен на сырье, риск удлинения «острой фазы», курсовая нестабильность. Проанализированы причины, факторы и последствия глубокого падения объемов производства в данной отрасли, а также рассмотрен комплекс мер и механизмов государственной политики, уменьшения энергоемкости производства, увеличение спроса на внутреннем рынке на отечественную продукцию металлургической отрасли, стимулирования экспорта, обеспечения конкурентоспособности металлургической продукции, которые позволят отрасли адаптироваться к новым условиям и предотвратить в дальнейшем глубоких разрушительных колебаний. Первоочередными мерами на пути к кардинальному обновлению металлургической отрасли должны стать развитие и совершенствование корпоративного управления металлургических предприятий, в частности оптимизация структуры корпоративных отношений, разработка и реализация эффективной дивидендной политики, направленной на повышение инвестиционной привлекательности акционерных обществ для максимальной их капитализации. Рассмотрение и обоснование путей реализации предлагаемых мер должны стать предметом дальнейших исследований.

Chabanenko I., Meshkova N., Finogeeva V. Metallurgical complex of Ukraine present state: Causes severe recession and factors of adaptation.

The article reviews and analyzes the status and dynamics of the domestic and global steel industry - steel industry during the global financial crisis and domestic crises. Its problems in the context of post-crisis recovery of the domestic economy, which hinder the development of the industry and reduce its competitiveness in world metal markets, such as low technical and technological level metallurgical complex, low productivity and high material and energy intensity of production, poor quality and inconsistency products international standards. Disclosed additional risks in the domestic industry, namely revision of commodity prices, risks lengthening "acute phase" rate instability. The reasons, causes and consequences of deep decline in production in this field, and also considered a set of measures and mechanisms for public policy, reducing the energy intensity of production, the increase in domestic demand for domestic metallurgical industry, export promotion, competitiveness of steel products that enable network adapt to new conditions and prevent further deep destructive vibrations. The primary measures on the way to a fundamental renewal of metallurgical industry should be the development and improvement of corporate governance steel companies, including optimization of the structure of corporate relations, development and implementation of effective dividend policy to increase the investment attractiveness of joint stock companies to maximize their capitalization. Development and study ways of implementing the proposed measures should be the subject of further research.

Постановка проблеми. Вітчизняний металургійний комплекс виявився одним із найбільш постраждалих в світі. Українські металургійні підприємства значно скоротили обсяги виробництва металопродукції, а також втратили значну частку зовнішніх ринків. У даному контексті системний аналіз нинішнього кризового стану в чорній металургії та його чинників дозволить з'ясувати причини глибокого падіння виробництва в галузі та в подальшому розробити комплекс заходів державної політики, які дозволять їй адаптуватися до нових умов і запобігти у подальшому глибоких руйнівних коливань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи особливе значення чорної металургії для вітчизняної економіки, як в науковій літературі, так і в практико-прикладних роботах, приділено значну увагу різним аспектам даної проблематики. Дослідженню стану та визначенню перспектив розвитку сектора чорної металургії в Україні присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, аналітиків, експертів та практиків, зокрема А. Соколова, Т. Линник [1], О. Пасхавера [5], Л. Верховодової [5], Л. Суплін [5], О. Катаєв [8]. та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Проблеми впливу кризи та взаємозв'язок кризових явищ і стану вітчизняної металургії завжди існують та потребують розгляду, тому як причини та чинники є мінливими, тобто носять релевантний характер.

Метою статті є виявлення причин, чинників та наслідків глибокого падіння обсягів виробництва в металургійній галузі з можливістю їх подальшого усунення.

Викладення основного матеріалу. У господарському комплексі України чорна металургія займає особливе місце. Будучи стратегічною частиною національного виробництва, в якій зосереджений один із найбільших потенціалів, вона на сьогодні є найбільшою базовою галуззю промисловості і загалом економіки України, яка поряд з іншими визначає загальний стан соціально-економічного розвитку країни.

Чорна металургія не тільки впливає на розвиток більшості галузей народного господарства України, а також є базою їх формування, передусім таких стратегічних галузей економіки, як машинобудування, суднобудування, автомобілебудування та будівництво.

Більшість металургійних підприємств є потужними інтегрованими компаніями з повним металургійним циклом, який включає виплавку чавуну і сталі, виробництво прокату. Найбільшими виробниками сталі в Україні є: група «Метінвест» (МК «Азовсталь», ММК ім. Ілліча, Єнакіївський МЗ), корпорація «ІСД» (Алчевський МК, Дніпровський МК ім. Дзержинського), АрселорМіттал Кривий Ріг, Запоріжсталь та російська компанія «Мечел» (Донецький ЕМ завод). Частка восьми найкрупніших підприємств в структурі внутрішнього виробництва чорних металів складає близько 94% [1].

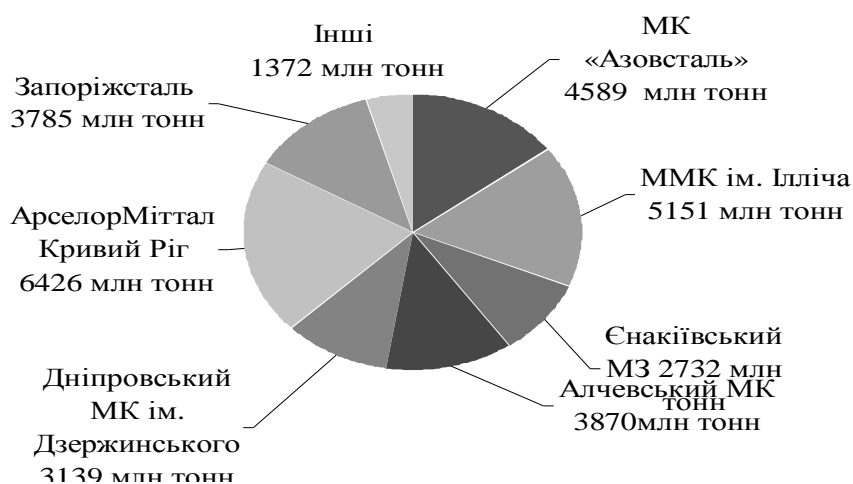

Рис. 1. Обсяги виробництва сталі українськими підприємствами у 2012 р.

Високий експортний потенціал галузі перетворив Україну на провідного виробника та експортера металургійної продукції на світовому ринку. Якщо в 1990 р. українська чорна металургія постачала на експорт (за межі СРСР) лише близько 3 млн. т. прокату [2], то у 2011 р. обсяг експорту сталі склав 35,3 млн. т., що становить 27% від усього обсягу вітчизняного експорту [3]. На сьогодні Україна входить в десятку найбільших виробників сталі світу.

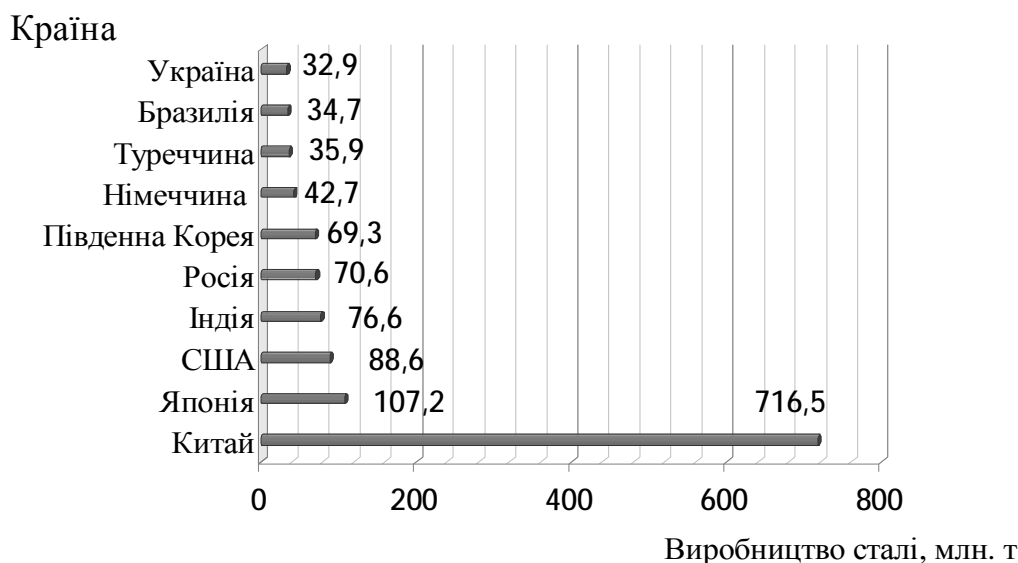

Рис. 2. Десять найбільших країн – виробників сталі за підсумками 2012 р. [4]

Швидкому нарощенню обсягів виробництва металургійної продукції в Україні сприяли такі фактори: виробнича потужність металургійного комплексу значно перевищує внутрішні потреби України, в окремі роки експорт досягав 80% загального обсягу виробництва сталі; наявність стратегічних запасів власної сировини, що дає можливість імпортувати сировину в незначних обсягах і лише у разі специфічних технологічних потреб, або коливань попиту і пропозиції на внутрішньому ринку [4]; зміна тенденцій у розвитку світового металургійного виробництва – збільшення попиту на напівфабрикати, виробництво яких переміщується до країн; поява нових масштабних ринків збуту металопродукції – Азії, Африки та південної Америки, вхід до яких нових експортерів (у т. ч. України) значно легший через менший конкурентний тиск з боку розвинених країн; специфічний механізм формування ціни на експорт металопродукції: реальні ціни продажу української металургійної продукції на світових ринках є значно вищими за експортні ціни [5, С 11]; існування системи державної підтримки в різних формах та великі лобістські можливості з боку фінансово-промислових груп, які є власниками переважної більшості металургійних підприємств.

Зацікавленість бізнес-груп у підвищенні продуктивності та доходності металургійних підприємств сприяла залученню до галузі інвестиційних ресурсів для технічного переозброєння виробничих потужностей. Величезний позитивний вплив на розвиток металургійної галузі спричинив великий приватний капітал українських бізнес-груп. Експортна орієнтація галузі та великі джерела отримання підвищеної тіншової ренти завжди приваблювала комерційний інтерес газотрейдерських компаній, банківських установ та великого бізнесу. Сьогодні в секторі чорної металургії сконцентрована переважна частина капіталу таких наймогутніших та найвпливовіших бізнес-груп, як «Систем Кепітал Менеджмент», «Індустріальний союз Донбасу», «Приват», «Старт-груп», «Енерго» та «Укрпідшипник»

Поєднання високого попиту на метал з інвестиційними зусилля бізнес-груп сприяло нарощенню капіталу металургійних підприємств, вартість якого станом на 01.01.2001 р. досягла 228234,3 млн. грн. і склала 18,6% сукупного капіталу промисловості. Однак аналіз структури активів і пасивів свідчить про незадовільний фінансовий стан галузі.

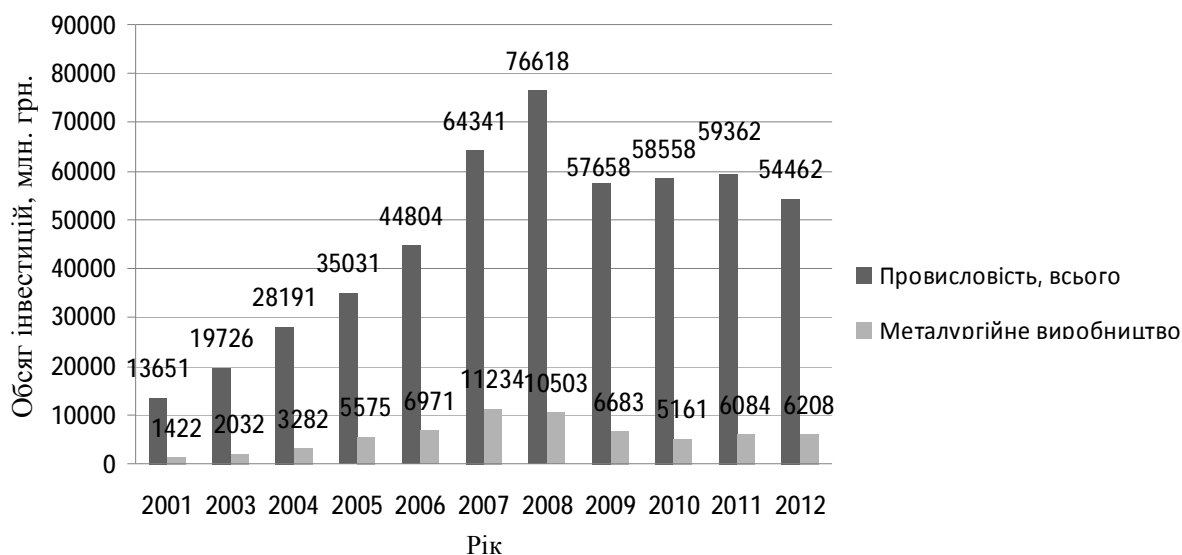

Рис 3 Динаміка обсягів інвестицій в основний капітал металургійної промисловості

Але незважаючи на значні інвестиції в розвиток галузі за останні кілька років, сучасний стан чорної металургії залишається невтішним. Основними проблемами, що стримують розвиток металургійної галузі України та знижують її конкурентоспроможність на світових ринках металів, є: а) низький техніко-технологічний рівень підприємств металургійного комплексу і, відповідно, використання застарілих технологій виплавки сталі. Зокрема, частка мартенівського способу виробництва сталі (який ліквідований у розвинутих країнах ще в 1980 – 1990-их рр.) у загальному обсязі виплавки у 2011 р. склала 28%, тоді як у 2008 р. – 41% (а в 1995 р. – 51,6%) [1], частка безперервного лиття сталі в загальному обсязі її випуску, навпаки, є невисокою – 42,2%, тоді як у промислово-розвинутих країнах цей показник складає 93 – 96,2% [4]; б) низька продуктивність праці та висока матеріало- та енергоємність виробництва, що пов'язано з надмірним та неефективним споживанням енергоносіїв, природного газу зокрема; в) значно вища собівартість продукції українських металургів порівняно з їх іноземними конкурентами, що пов'язане з надзвичайно високою часткою матеріальних витрат (84,2%) та низьким відсотком відрахувань на амортизацію (3,1%) та заробітну плату робітників (7,7%) [4]; г) зростання частки продукції з низьким рівнем обробки (сталеві заготовки, чавун, напівфабрикати), яка часто стає мішенню антидемпінгових заходів зарубіжних властей; д) надто високий ступінь зношеності переважної більшості основних засобів металургійних підприємств; е) недостатня якість та невідповідність продукції світовим стандартам: значна частина металопродукції, що експортується, не пройшла сертифікацію на відповідність світовим

стандартам; ж) висока залежність металургійної галузі від світових цін на сталь та від тенденцій розвитку світового металургійного виробництва тощо [6].

Водночас найближчим часом вітчизняна металургія зазнає додаткових ризиків: сезонне зниження ділової активності у країнах Північної півкулі, що обумовлено настанням зими, в умовах якої обсяги будівництва скорочуються через кліматичні умови; перегляд цін на сировину. Китайські металургійні компанії добилися зменшення ціни від трьох найбільших постачальників, вартість їх продукції почала знижуватися, що змінює висхідну тенденцію на ринку; ризик подовження «гострої фази» (досягнення «другої хвилі») фінансової кризи, через який більшість країн будуть вимушені перерозподілити ресурси у фінансову сферу, що гальмуватиме попит на інвестиційні товари; подальше зменшення внутрішнього споживання металопродукції України. Варто зазначити, що найбільші внутрішні споживачі металургії споживать суттєво знизили обсяги виробництва, відповідно попит на продукцію проміжного споживання; курсова нестабільність. Динаміка національної валюти впродовж поточного року є практично не прогнозованою. При цьому не варто виключати, що гривня може настільки ж швидко девальвувати, як і девальвувати [7].

Для повноцінного відновлення галузі на новій міцній основі необхідно реалізувати комплекс заходів в рамках державної економічної політики. Окрім реалізації великих металоємних інфраструктурних проєктів, які повинні підвищити внутрішній попит на вітчизняну металургійну продукцію, необхідно впровадити комплекс регулятивних заходів. У даному контексті раціональним бачиться можливість впровадження таких заходів:

а) зменшення ставки податку на прибуток для тієї частини прибутку, який спрямовується на реінвестиції у виробничі фонди. Подібна практика активно використовується багатьма країнами, причому у деяких з них така ставка складає 0 %;

б) тимчасове звільнення від сплати ввізних мит і ПДВ для імпортованого енергозберігаючого устаткування й комплектуючих, які не випускаються в Україні;

в) відкриття кредитних ліній у державних банках для вітчизняних металургійних компаній з метою рефінансування зовнішніх запозичень та продовження реалізації інвестиційних планів;

г) продовження дії мораторію на підвищення цін та тарифів на послуги державних монополій та налагодження ефективних і оперативних механізмів відшкодування ПДВ [8, С 89].

Висновки. За наявного фінансово-економічного стану українських металургійних підприємств, коли фінансових ресурсів ледь вистачає на підтримку виробничого процесу, розраховувати на швидку структурну перебудову галузі відповідно до сучасних тенденцій галузі вкрай важко. Розробка поставленої проблеми в даній статті дозволяє розглянути ситуацію у вітчизняній чорній металургії на початковій стадії кризи. Водночас стаття залишає без аналізу широкий спектр аспектів даної проблеми. Дослідження у даному напрямку слід продовжувати з урахування нових фактів та тенденцій в українській чорній металургії.

Список використаних джерел:

1. Линник Т. А. Виробництво сталі в Україні 2007-2011 рр. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstrategy.com/uk/rynki/item/50-v-ukraine-v-2011-godu-bylo-vyplavleno-353-mln-tonn-stali-cto-na-57-bolshe-pokazatelja-proshlogo-goda.html>

3. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень – грудень 2011 року. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

4. Україна в цифрах у 2012 році. Державний комітет статистики України. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Формування великого приватного капіталу в Україні / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, Л. З. Суплін. В надзаг. : Центр економічного розвитку. – К. : Міленіум, 2004. – 90 с.

7. Україна посіла 8-ме місце у світі за виплавою сталі / [Інтерфакс-Україна](http://gazeta.ua/articles/business/ukrajina-posila-8-me-misce-u-sviti-za-viplavkoyu-stali/419413). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.ua/articles/business/ukrajina-posila-8-me-misce-u-sviti-za-viplavkoyu-stali/419413>

8. Катаєв О. Резерви технічного переозброєння енергомістких підприємств гірничо-металургійного комплексу Донбасу / О. Катаєв // Економіка України. – 2012. – № 2. – С. 84 – 88.

Ключові слова: металургійна галузь, фінансова криза, чорна металургія, виплавка сталі, прокат, напівфабрикати.

Ключевые слова: металлургическая отрасль, финансовый кризис, чёрная металлургия, выплавка стали, прокат, полуфабрикаты.

Keywords: key industry, financial crisis, metallurgy, smelt, billet.